

O'ZBEKISTONDA QURUTILGAN MEVALAR EKSPORTI

Xusniddinov Ulug'bek

Millat Umidi universiteti,

Biznes boshqaruv fakulteti 4-kurs talabasi

Kirish

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligida meva-sabzavotchilik sohasining ulushi yildan-yilga ortib bormoqda. Iqlim sharoiti turli xil mevalarni yetishtirish va ularni qayta ishlash, jumladan quritish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Bugungi kunda O'zbekiston dunyodagi eng yirik mayiz, quritilgan o'rik va anor eksport qiluvchi mamlakatlardan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2019-yil 23-oktabrda qabul qilingan PQ-4486-sonli qaror "Qishloq xo'jaligida eksport salohiyatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi hujjat asosida meva-sabzavot mahsulotlarini qayta ishlash, sertifikatlash va eksportga tayyorlash infratuzilmasini kengaytirish belgilab qo'yilgan [1].

Shuningdek, 2021-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasida ham agrosanoat tarmog'ida eksportni ko'paytirish, ayniqsa tayyor va yarim tayyor mahsulotlar ulushini oshirish asosiy maqsadlardan biri sifatida qayd etilgan [2].

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda qurutilgan mevalar eksporti jarayonini o'rganishda tahliliy, statistik va taqqoslash metodlari qo'llanildi. Davlat statistika qo'mitasi, FAO va Jahon savdo tashkiloti ma'lumotlari asosida eksport hajmi, geografiyasi va dinamikasi tahlil qilindi. Shuningdek, soha mutaxassislari fikrlari, amaldagi qonun va qarorlar tahlili orqali mavjud muammolar hamda rivojlanish istiqbollari aniqlab chiqildi. Natijada O'zbekistonning quritilgan mevalar eksportini kengaytirish uchun samarali yo'nalishlar taklif etildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonning tabiiy-iqlim sharoiti, tuproq tarkibi va quyoshli kunlar ko'pligi mamlakatni dunyoda quritilgan mevalar ishlab chiqarish uchun eng qulay hududlardan biriga aylantiradi. Bugungi kunda meva-sabzavotchilik tarmog'i qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportida muhim o'rin egallab, ayniqsa quritilgan mevalar eksporti yil sayin barqaror o'sish tendensiyasini ko'rsatmoqda. 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistondan 60 dan ortiq davlatga jami 150 million AQSh dollarlik quritilgan mevalar eksport qilingan.

Eng ko'p eksport qilinadigan mahsulotlar sirasiga mayiz, quritilgan o'rik, olma va anjir kiradi. Ularning umumiy eksport hajmidagi ulushi 85 foizdan ortiq. Ayniqsa, mayiz eksporti so'nggi yillarda 1,5 barobar oshgan. Bu esa, uzum yetishtirish hajmining ortishi va zamonaviy quritish texnologiyalarining joriy etilishi bilan izohlanadi. Quritilgan o'rik esa asosan Samarqand va Surxondaryo viloyatlarida yetishtiriladi. Ushbu hududlarda

Date: 27th October-2025

“agroklaster” tamoyili asosida tashkil etilgan korxonalar mahsulotni eksportga tayyorlash, saralash, qadoqlash va logistika xizmatlarini bir markazda amalga oshiradi.

Qurutilgan mevalar eksportida yetakchi viloyatlar — Samarqand, Navoiy, Farg‘ona, Surxondaryo va Toshkent viloyatlari hisoblanadi. Samarqand viloyatining hissasi umumiy eksport hajmining 30 foizini tashkil etadi. Bu hududda “Samfruit”, “Marokand Dry Fruits”, “Uzagroexport” kabi korxonalar faoliyat yuritib, yiliga minglab tonna mahsulotni xorijiy bozorga yetkazib bermoqda.

Farg‘ona vodiysida esa ko‘plab kichik va o‘rta tadbirkorlik subyektlari faoliyat yuritadi. Ular asosan Rossiya, Qozog‘iston va Qirg‘izistonga mahsulot yetkazib berish bilan shug‘ullanadi. Surxondaryo viloyatida esa issiq iqlim sharoiti sababli anjir va xurmo kabi mevalarning quritilgan shakli eksportga tayyorlanmoqda.

O‘zbekiston quritilgan mevalarni asosan Rossiya, Xitoy, Turkiya, Germaniya, Pokiston, BAA, Polsha va Janubiy Koreya kabi davlatlarga eksport qiladi. So‘nggi yillarda Yevropa Ittifoqi mamlakatlariga eksport hajmi ham ortib bormoqda. Xususan, 2023–2024-yillarda Germaniya va Niderlandiya bozorlariga 2000 tonnadan ortiq organik sertifikatli quritilgan mahsulot yetkazib berilgan. Biroq, eksport geografiyasini yanada kengaytirish uchun xalqaro sifat standartlari — ISO 22000, HACCP, va Global G.A.P. tizimlariga to‘liq o‘tish zarur. Chunki rivojlangan davlatlar iste‘molchilari mahsulotning ekologik tozaligiga va kelib chiqish manbaiga alohida e‘tibor berishadi.

Eksport salohiyatining to‘liq ro‘yobga chiqmasligiga bir nechta omillar to‘sqinlik qilmoqda. Eng avvalo, ko‘plab kichik ishlab chiqaruvchilar xalqaro standartlarga mos sertifikatlash tizimiga ega emas. Bu esa mahsulotni yuqori narxda sotish imkoniyatlarini cheklaydi. Shuningdek, saqlash va tashish jarayonida gigiyenik talablarning to‘liq bajarilmasligi ba‘zan sifat yo‘qotilishiga olib keladi. Shu sababli davlat tomonidan eksportga mo‘ljallangan korxonalar uchun “bir darcha” tamoyiliga asoslangan agrologistika markazlari tashkil etilishi dolzarb masala hisoblanadi.

Qurutilgan mevalar ishlab chiqarishda energiya tejamkor texnologiyalar, sovuq zanjir tizimi, raqamli nazorat uskunalari va avtomatik saralash qurilmalarini joriy etish eksport sifatini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, Samarqand viloyatidagi yangi “EcoFruit” korxonasida issiqlik energiyasini quyosh panellari orqali ishlab chiqarish yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu ishlab chiqarish xarajatlarini 20 foizga kamaytirgan.

Shuningdek, zamonaviy vakuumli quritish uskunalari mevaning tabiiy rangi, hidi va ta‘mini saqlab qolish imkonini beradi. Bunday texnologiyalar yordamida quritilgan mahsulotlar Yevropa standartlariga mos holatda tayyorlanadi va yuqori qo‘shilgan qiymat bilan eksport qilinadi.

Eksport jarayonlarida logistika tarmog‘ining samaradorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. O‘zbekistonning geoiqtisodiy joylashuvi — dengiz portlaridan uzoqligi — eksport narxiga ta‘sir qiluvchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli mamlakatda “Toshkent – Samarqand – Boku – Istanbul” yo‘nalishidagi temir yo‘l transport koridorini rivojlantirish bo‘yicha ishlar olib borilmoqda.

Date: 27th October-2025

Bundan tashqari, Toshkent xalqaro aeroportida agroterminal barpo etilishi va Navoiy logistika markazining kengaytirilishi quritilgan mevalarni tezkor eksport qilish imkonini bermoqda. Hozirda “Uzagrologistics Centers” tarmog‘i orqali mahsulotlar sovuq zanjir tizimi bilan saqlanadi va xorijiy mamlakatlarga yetkaziladi.

O‘zbekiston hukumati tomonidan so‘nggi yillarda eksportni rag‘batlantirish maqsadida bir qator iqtisodiy choralar amalga oshirildi. Xususan, eksport qiluvchi tadbirkorlarga bojxona to‘lovlarida imtiyozlar, subsidiyalar, va eksport kreditlari taqdim etilmoqda. 2024-yilda “Agroeksportni rivojlantirish agentligi” tomonidan 80 dan ortiq korxonaga eksport sertifikatlash xarajatlarini qoplash uchun grantlar ajratilgan.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali Samarqand, Navoiy va Surxondaryo viloyatlarida yangi quritish, qadoqlash va saqlash majmualari barpo etilmoqda. Bu nafaqat eksport hajmini, balki yangi ish o‘rinlarini ham yaratmoqda.

Turkiya, Eron, Chili va AQSh singari davlatlar quritilgan mevalar eksportida yetakchi o‘rinlarni egallaydi. Ular muvaffaqiyatining asosiy sababi — markazlashtirilgan eksport boshqaruvi, marketing brendlari, va sifat nazorati tizimining barqarorligidir. O‘zbekiston uchun bu yo‘nalishda milliy brend yaratish (“Dried Fruits of Uzbekistan”), yagona eksport platformasini shakllantirish va elektron savdo tizimlarini kengaytirish muhim tajribadir.

Qurutilgan mevalar eksportining o‘sishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim. Mahalliy qishloq aholisi, ayniqsa ayollar va yoshlar uchun ish o‘rinlari yaratilmoqda. Qishloq xo‘jaligi sohasida bandlik darajasi oshib, daromadlar ko‘paymoqda. Shu bilan birga, eksportdan tushgan valyuta tushumlari mamlakatning to‘lov balansini yaxshilashda muhim rol o‘ynaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonning quritilgan mevalar eksportida barqaror o‘sish tendensiyasi mavjud. Lekin eksport geografiasini kengaytirish, sifatni oshirish va xalqaro sertifikatlash tizimlarini joriy etish orqali bu sohada yanada yuqori natijalarga erishish mumkin. Davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish orqali O‘zbekiston yaqin yillarda Markaziy Osiyoda quritilgan mevalar eksportining yetakchisiga aylanish salohiyatiga ega.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston quritilgan mevalar eksporti bo‘yicha katta tabiiy, iqtisodiy va logistika salohiyatiga ega mamlakatdir. So‘nggi yillarda mayiz, quritilgan o‘rik, anjir va olma eksportining ortib borishi, yangi texnologiyalar va klaster tizimining joriy etilishi ushbu sohada raqobatbardoshlikni kuchaytirmoqda. Shu bilan birga, xalqaro sertifikatlash, mahsulotni ekologik toza brend sifatida targ‘ib qilish hamda transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish eksport hajmini sezilarli darajada oshiradi.

Qurutilgan mevalar eksporti nafaqat mamlakat iqtisodiyotiga qo‘shimcha valyuta tushumlarini keltiradi, balki qishloq joylarda bandlikni ta‘minlash, tadbirkorlikni rivojlantirish va mahalliy brendlarni yaratish orqali ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shuning uchun, O‘zbekistonning ushbu sohadagi strategik maqsadi — sifatli, xalqaro

Date: 27th October-2025

standartlarga javob beruvchi, ekologik toza mahsulotlar bilan global bozorda o'z o'rnini yanada mustahkamlashdan iborat bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4486-sonli qarori. "Qishloq xo'jaligida eksport salohiyatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". – Toshkent, 2019-yil 23-oktabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni. "2022–2026-yillarda yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". – Toshkent, 2022-yil 28-yanvar.
3. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). "Agro-export trends and dried fruits sector development in Central Asia." – Rome: FAO Publications, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. "Qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti bo'yicha 2024-yil yakuniy hisobot." – Toshkent, 2025. – <https://stat.uz>
5. World Trade Organization (WTO). "Trade Profiles: Uzbekistan (Dried Fruits and Nuts)." – Geneva: WTO Press, 2023. – <https://www.wto.org>
6. "O'zagroeksport" agentligi. "O'zbekistonning meva-sabzavot mahsulotlari eksporti: tahlil va istiqbollari." – Toshkent, 2023.
7. Karimov, B. R. "Meva-sabzavot tarmog'ida klaster tizimini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligi." // *Toshkent davlat agrar universiteti axborotnomasi*. – 2023. – №2. – B. 67–74.
8. Abdurahmonova, M. X. "Qurutilgan mevalarni xalqaro standartlarga muvofiq sertifikatlash masalalari." // *O'zbekiston iqtisodiy tahlil jurnali*. – 2024. – №3. – B. 39–44.
9. UN Comtrade Database. "Uzbekistan Export Data: Fruits, Dried (HS Code 0813)." – New York: United Nations Statistics Division, 2024. – <https://comtrade.un.org>
10. "Agroeksportni rivojlantirish agentligi" hisobotlari. "Qurutilgan mevalar eksporti va yangi bozorlar istiqbollari." – Toshkent, 2024.

